

Spatial Analysis for tourism development indices of Isfahan City comparing with the other cities of Isfahan Province

Ali Zangiabadi ^{1✉}, Hamid Reza Varesi ², Mohsen Moslehi ³

1. (Corresponding Author) *Department of Geography & Urban Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran*

Email: a.zangiabadi@geo.ui.ac.ir

2. *Department of Geography & Urban Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran*

Email: h.varesi@geo.ui.ac.ir

3. *Department of Geography & Urban Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran*

Email: m.moslehi2050@gmail.com

ARTICLE INFO

Article type:

Research Paper

Article History:

Received:

14 August 2025

Revised:

7 November 2025

Accepted:

2 December 2025

Available online:

26 December 2025

Keywords:

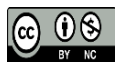
Tourism,
Development Indicators,
TOPSIS Model,
Isfahan Cities.

ABSTRACT

Tourism and its related economy are currently undergoing transformation and are recognized as one of the main pillars of the global commercial economy, playing a vital role in the world economy. Furthermore, many economic development planners and policymakers refer to the tourism industry as a cornerstone of development. Tourism-related activities and the provision of appropriate services in a region, like many economic sectors, require certain foundational prerequisites. Therefore, the importance of the tourism industry on one hand, and the existence of tourism potentials in Isfahan province on the other, necessitate the use of a suitable method for prioritizing the different areas of this province. This is essential for effective and efficient planning and for prioritizing various investments in these regions. In this study, using the Topsis model, we evaluated and prioritized the cities of this province based on tourism development indicators (including the extent of natural attractions, historical-cultural attractions, man-made attractions, number of hotels, number of restaurants, number of travel agencies, railway stations, bus terminals, airports, campsites, and number of sample tourism areas). The cities were classified into four levels: highly developed, developed, moderately developed, and underdeveloped. The research method is descriptive-analytical, and the data collection method is library-documentary based. The results of the study show that among the cities of the province, Isfahan, Kashan, Semirom, Fereydunshahr, Mobarakeh, Natanz, Nain, Khur, and Ardestan are classified at the developed level.

Citation: Zangiabadi, A., Varesi, H. R., & Moslehi, M. (2025). Spatial Analysis for tourism development indices of Isfahan City comparing with the other cities of Isfahan Province. *Journal of Spatial Planning and Development of Coastal and Border Regions*, 1(2), 49-63.

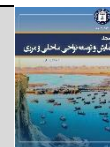
<http://doi.org/10.22034/jpd.2026.532555.1006>

© The Author(s)

Publisher: International University of Chahabhar

This is an open access article under the CC BY NC license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

تحلیل فضایی شاخص‌های توسعه گردشگری شهر اصفهان نسبت به سایر شهرهای استان اصفهان

علی زنگی‌آبادی^۱ ✉، حمیدرضا وارثی^۲، محسن مصلحی^۳

۱- نویسنده مسئول، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه: a.zangiabadi@geo.ui.ac.ir

۲- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه: h.varesi@geo.ui.ac.ir

۳- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه: m.moslehi2050@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۲۳ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۸/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۱۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۱۰/۰۵ واژگان کلیدی: گردشگری، شاخص‌های توسعه، مدل Topsis، شهرهای اصفهان.	گردشگری و اقتصاد مربوط به آن در حال حاضر، در تغییر و تحول بوده و یکی از ارکان اصلی اقتصاد تجاری جهان است و نقش حیاتی را در اقتصاد جهانی ایفا می‌کند. افزون بر این، بسیاری از برنامه ریزان و سیاست‌گذاران توسعه اقتصادی نیز، از صنعت گردشگری به‌عنوان رکن اصلی توسعه یاد می‌کنند. فعالیت‌های مربوط به گردشگری و ارائه خدمات متناسب با آن در یک منطقه، همانند بسیاری از بخش‌های اقتصادی نیازمند زمینه‌های لازم در مورد منشاء آن است. بنابراین اهمیت صنعت گردشگری از یک‌طرف و وجود پتانسیل‌های گردشگری استان اصفهان از طرف دیگر، استفاده از یک‌رویه مناسب را برای اولویت‌بندی مناطق مختلف این استان، جهت برنامه‌ریزی‌های مناسب و کارا و اولویت‌بندی سرمایه‌گذاری‌های مختلف در این مناطق را ضروری می‌نماید. در این پژوهش با استفاده از مدل Topsis به ارزیابی و اولویت‌بندی شهرهای این استان بر اساس شاخص‌های توسعه گردشگری (میزان برخورداری از جاذبه‌های طبیعی، جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی، جاذبه‌های انسان‌ساخت، تعداد هتل، تعداد رستوران، تعداد آژانس، ایستگاه راه‌آهن، پایانه مسافربری، فرودگاه، کمپینگ و تعداد مناطق نمونه)، در چهار سطح ورا برخوردار، فرا برخوردار، میان برخوردار (متوسط) و فرو برخوردار (محروم) پرداخته‌ایم. روش پژوهش توصیفی- تحلیلی بوده و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای- اسنادی می‌باشد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در بین شهرهای استان، شهرهای اصفهان، کاشان، سمیرم، فریدون‌شهر، مبارکه، نطنز، نایین، خور و اردستان در سطح فرابرخوردار قرار گرفته‌اند.

استناد: زنگی‌آبادی، علی؛ وارثی، حمیدرضا و مصلحی، محسن. (۱۴۰۴). تحلیل فضایی شاخص‌های توسعه گردشگری شهر اصفهان نسبت به سایر شهرهای استان اصفهان. *مجله آمایش و توسعه نواحی ساحلی و مرزی*، ۱ (۲)، ۴۹-۶۳.

<http://doi.org/10.22034/jpd.2026.532555.1006>

مقدمه

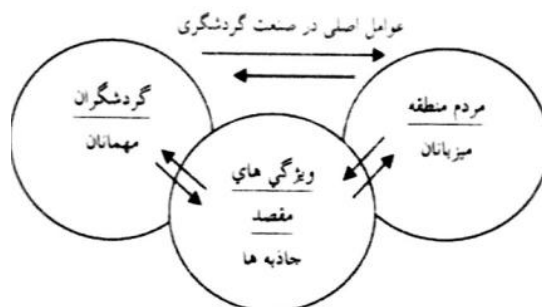
گردشگری، پدیده مهم قرن بیستم است (Kuban, 1978:84). و نقش حیاتی در اقتصاد جهانی ایفا می‌کند (گتی و مزلو، ۱۳۷۵:۸). تئوری گردشگری در واقع ناشی از تفاوت ساختارهای اجتماعی است (MacCannel, 1976:179) و بیشترین تبادلات اقتصادی، فرهنگی و حتی سیاسی و اجتماعی را نسبت به هر امر دیگری دارد (شفقی، ۱۳۷۶:۲۴۳) و به‌عنوان یک فعالیت صنعتی و بازرگانی که تولیدکننده کالا و خدمات برای مشتریان (گردشگر) می‌باشد تعریف می‌شود (الوانی و پیروزیخت، ۱۳۸۵:۱۰۲). باید این واقعیت را پذیرفت که امروزه گردشگری در همه‌جا نهادینه شده است. این صنعت حقیقتاً گستره‌ای جهانی یافته است، به‌گونه‌ای که همه کشورهای شمال و جنوب در آن نقش دارند (حیدری، ۱۳۸۹:۱). و از آن به‌عنوان امیدبخش‌ترین صنعت کشورهای جهان سوم یاد می‌شود (تقوایی و اکبری، ۱۳۸۷:۳۳). لزوم توجه جدی به مقوله گردشگری، به‌عنوان پدیده‌ای جدید در زندگی ماشینی قرن ۲۱، بسیار احساس می‌شود و اهمیت آن روزبه‌روز در دنیا افزایش می‌یابد (Butler, 2002:256). اهمیت گردشگری در عصر حاضر بیش از همه وابسته به چرخه اقتصادی آن است، که قابلیت بالایی در زمینه پویایی اقتصاد محلی و بین‌المللی دارا می‌باشد (Chiang Lee, 2008:180). از همین روست که سیاست دولت‌ها در دهه‌های اخیر به توسعه گردشگری به‌عنوان یکی از شیوه‌های مبارزه با بیکاری و ایجاد درآمد تأکید می‌نمایند که در فراسوی مناقشات حاصل از تخصصی شدن فزاینده و نگرش تولیدی به گردشگری، اهمیت انعطاف‌پذیری جانشینی بین گردشگری و دیگر کالاهای مدنظر قرار می‌دهند (Lanza, 2003:320). شاید به همین دلیل است که لوئیس ترنر (Turner) گردشگری را امیدبخش‌ترین و پیچیده‌ترین صنعتی می‌داند که جهان سوم با آن روبروست و معتقد است که گردشگری بیشترین قابلیت را برای جانشینی دیگر صنایع درآمدزا دارد (کاظمی، ۱۳۸۷:۷). زیرا گردشگری نه تنها به اقتصاد محلی کمک می‌کند، بلکه بهبود وضعیت جوامع محلی را نیز سبب می‌شود (Fleischer, 1997:368). البته اهمیت و نقش اقتصادی گردشگری نباید باعث غفلت از سایر ابعاد آن، به‌ویژه بعد فرهنگی، شود. گرایش مردم جهان به یافتن آسان‌ترین و مؤثرترین راه برای گفتگوی فرهنگ‌ها سبب شده است تا نقش گردشگری در این تعاملات هر روز حیاتی‌تر شود (کاظمی، ۱۳۸۷:۷). کشور ایران سرزمین پهناوری است که به سبب وسعت خاک، موقعیت جغرافیایی، راه‌های ارتباطی و جاذبه‌های گردشگری، برای گردشگران خارجی اهمیت ویژه‌ای دارد. طبیعت جذاب، تنوع آب‌وهوا و فرهنگ و تمدن درخشان چند هزارساله ایران، این کشور باستانی را سرشار از جاذبه‌های گوناگون کرده است. استان اصفهان غنی‌ترین استان کشور در زمینه گردشگری می‌باشد، اما به لحاظ شاخص‌های توسعه گردشگری تفاوت زیادی بین مناطق مختلف این استان به چشم می‌خورد، که با توجه به اهمیت این صنعت در دنیای امروز سعی شده با استفاده از روشی مناسب به ارزیابی و اولویت‌بندی مناطق مختلف این استان بر اساس شاخص‌های توسعه گردشگری (میزان برخورداری از جاذبه‌های طبیعی، جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی، جاذبه‌های انسان‌ساخت، تعداد هتل، تعداد رستوران، تعداد آژانس، ایستگاه راه‌آهن، پایانه مسافری، فرودگاه، کمپینگ و تعداد مناطق نمونه) پرداخته شود، که برای استفاده‌های بعدی و هدایت برنامه ریزان (برای مثال در تعیین اولویت سرمایه‌گذاری در شهرها) استان بسیار مفید خواهد بود. اهمیت و ضرورت تحقیق صنعت گردشگری مسالمت‌آمیزترین جنبش خانواده بشری است که بر پیشرفت دانش، فرهنگ و اقتصاد تأثیر مستقیم دارد (کهزادی و همکاران، ۱۳۸۸:۲). در نیم قرن اخیر، صنعت گردشگری از یک فعالیت محلی و درون‌مرزی، به پدیده‌ای تأثیرگذار در اقتصاد جهانی تبدیل شده است (الوانی و پیروز بخت، ۱۳۸۵:۸۲) و بزرگ‌ترین صنعت جهان از لحاظ سنجه‌های اقتصادی محسوب می‌شود (Pomfret, 2006:116). رشد روزافزون و شتابنده این صنعت موجب شده است که بسیاری از صاحب‌نظران، قرن بیستم را قرن

گردشگری بنام‌اند (کاظمی، ۱۳۸۷: ۳) و به‌عنوان فعالیتی اقتصادی با نفع بسیار در بهبود کیفیت زندگی ساکنان مناطق و افزایش درک از مکان، عامل مهمی در توسعه به شمار آید (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۱۴: ۱۳۸۶). توجه به این صنعت بیانگر این واقعیت است که این امر به یک سلسله تأثیرات و تغییرات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و حتی محیطی در هر کشوری می‌انجامد (Ferace, 1989). بر اساس آمار شورای جهانی گردشگری (WTTC)^۱، اکنون بخش صنعت گردشگری، به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم، بیش از ۲۰۰ میلیون فرصت شغلی تمام‌وقت، پاره‌وقت و فصلی به وجود آورده است (الوانی و پیروز بخت، ۸۲: ۱۳۸۲). در کل، صنعت گردشگری می‌تواند منافع زیادی را برای جوامع مختلف به همراه داشته باشد، این منافع در پنج بخش اصلی عبارت‌اند از:

- ۱- توسعه زیرساخت‌ها، حمل‌ونقل، انرژی و ارتباطات
- ۲- فرآوری زمینه مناسب برای توسعه و حمایت از صنایع، کشاورزی، صنعت ساختمان، تغذیه و خدمات
- ۳- جذب سرمایه‌های خارجی به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم
- ۴- هموارسازی بستر مناسب برای افزایش درآمدهای ملی، توسعه فرصت‌های شغلی و ایجاد تحول مثبت در سایر بخش‌های اقتصادی با استفاده از ضریب تکثری صنعت گردشگری
- ۵- بهبود استانداردهای زندگی (حیدری، ۱۳۸۳: ۵).

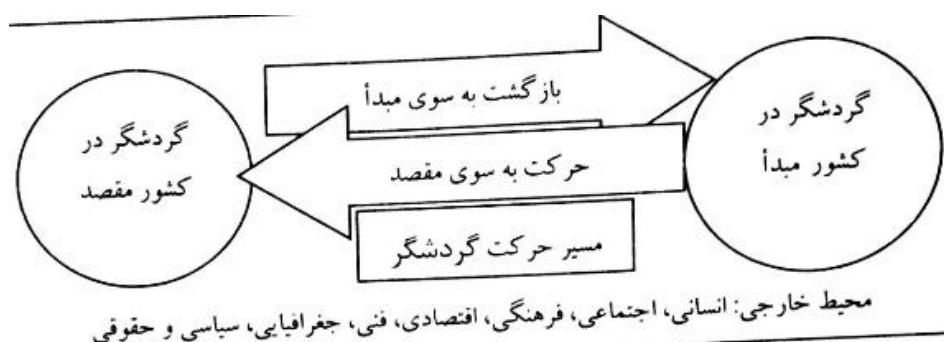
بنابراین اهمیت صنعت گردشگری از یک‌طرف و وجود پتانسیل‌های گردشگری استان اصفهان از طرف دیگر، استفاده از یک‌رویه مناسب را برای اولویت‌بندی مناطق مختلف این استان، جهت برنامه‌ریزی‌های مناسب و کارا و اولویت‌بندی سرمایه‌گذاری‌های مختلف در این مناطق را ضروری می‌نماید. مبانی نظری تحقیق اولین نوشته‌ها راجع به گردشگری در دایره المعارف گردشگری و مسافرت، بر ابعاد تاریخی این پدیده تمرکز داشته‌اند. با گذشت زمان معانی رایج و حرفه‌ای گردشگری تغییر یافته است. درحالی‌که تعاریف اولیه عمدتاً بر گردشگری به‌عنوان یک مولد اقتصادی توجه داشتند، معانی اخیر مفهومی کاملاً وسیع‌تر را پوشش می‌دهند.

بورکارت (Burkart) و مدلیک (Medlik) (۱۹۸۱)، گردشگری را سفری موقتی و کوتاه معرفی می‌کنند که در آن گردشگر برای یک سیر و سیاحت به منطقه‌ای خارج از محل سکونت و کار خود می‌رود (کاظمی، ۱۵: ۱۳۸۷). گردشگری را می‌توان صنعت سفید نامید، زیرا برخلاف اغلب صنایع تولیدی، بدون آلوده‌سازی محیط‌زیست انسانی، زمینه‌ساز دوستی و تفاهم بین ملت‌ها و صلح بین آن‌ها است (محسنی، ۱۵۱: ۱۳۸۸). عوامل مختلفی در توسعه گردشگری نقش دارند که ارتباط و تعامل بین آن‌ها، توسعه گردشگری را شکل می‌دهد. اما سه عامل اصلی در توسعه گردشگری عبارت‌اند از: گردشگران، مردم منطقه و ویژگی‌های مقصد. به عبارت دیگر مهمانان، میزبانان و جاذبه‌ها سه عامل اصلی در توسعه گردشگری به شمار می‌آیند.

شکل ۱. عوامل اصلی توسعه گردشگری، منبع: الوانی و پیروزبخت ۱۳۸۵: ۱۱۲

منظور از قلمرو گردشگران، همه کسانی هستند که به مثابه مهمان و جهانگرد وارد منطقه مقصد می‌شوند. این حوزه دربرگیرنده انتظارات و نیازها، فرهنگ، ارزش‌ها، خصوصیات شخصیتی و توانمندی‌های مالی و اقتصادی گردشگران است. منظور از منطقه میزبان، همه افرادی هستند که در مقصد زندگی می‌کنند و گردشگران به آن‌ها وارد می‌شوند. این حوزه نیز دربردارنده انتظارات و نیازهای مردم منطقه، فرهنگ، ارزش‌ها، خصوصیات شخصیتی و اجتماعی و وضعیت مالی و اقتصادی مردم منطقه است. منظور از قلمرو مقصد ویژگی‌های تاریخی، فرهنگی، مذهبی، تفریحی، ورزشی، تحصیلی و سایر خصوصیات است که یک منطقه را از سایر مناطق متمایز می‌سازد (الوانی و پیروزبخت ۱۳۸۵: ۱۱۲). بنابراین برای هر مدیریت در صنعت گردشگری، درک پیچیدگی و کلیت گردشگری و پرهیز از جزءنگری ضروری است. زیرا یکی از ضرورت‌های مدیریت مؤثر در صنعت گردشگری، رویکرد نظام گرا به فعالیت گردشگری است. نظریه نظام‌ها در دهه ۱۹۳۰ م، به مثابه شیوه‌ای برای تشریح، تبیین و سازمان‌دهی پدیده‌های پیچیده مطرح شد و در زمینه گردشگری نیز از دهه ۱۹۶۰ م، به بعد، از جنبه نظری کوشش‌های زیادی انجام گرفته است که گردشگری به مثابه یک پدیده پیچیده اما مشخص، که دربرگیرنده اجزای سازنده، جریان‌های انرژی و فعل‌وانفعال بین نظام‌هاست، در نظر گرفته شود. نخستین بار لیپر (Liper). مقوله گردشگری را به مثابه یک نظام مطرح کرد. اصولاً نظام گردشگری، نظامی بسیار پویا و متنوع است و از اجزایی تشکیل شده است که همواره در تغییرند. این نظام با میلیون‌ها گردشگر که از نقاط مختلف دنیا به سوی مقاصد متفاوتی روان می‌شوند و هزاران محل اقامتی را اشغال می‌کنند و تعداد بی‌شماری شغل به وجود می‌آورند، سروکار دارد (الوانی و پیروزبخت، ۱۳۸۵: ۸۷-۸۶).

شکل ۲. ساختار نظام گردشگری، منبع: الوانی و پیروزبخت، ۱۳۸۵: ۸۷

روش پژوهش

یکی از مهم‌ترین اهداف برنامه‌ریزی، آینده‌نگری و ایجاد توسعه متعادل در مناطق مختلف جغرافیایی است. لازمه این فرایند، مطالعه و شناخت دقیق مناطق و استعدادهای بالقوه و بالفعل، همچنین ارزیابی و شناخت رابطه بین شاخص‌های اثرگذار در توسعه منطقه است. در این راستا، برای رسیدن به این مرحله باید از روش‌ها و تکنیک‌های مختلف یاری جست. یکی از مهم‌ترین راهبردها، تکنیک‌های کمی و ریاضی می‌باشد (محمدی، ۴۳: ۱۳۸۱). از آنجاکه تکنیک‌های کمی از روابط منطقی بین پدیده‌ها حاصل می‌شوند، می‌توانند ارزیابی منطقی و دقیقی از ویژگی‌ها و روابط بین پدیده‌های ارائه نمایند. با توجه به مؤلفه‌های موردبررسی و ماهیت موضوع، رویکرد حاکم بر این پژوهش «توصیفی-تحلیلی» است. این تحقیق از نظر هدف، کاربردی بوده و در بخش ادبیات تحقیق، برای جمع‌آوری اطلاعات از روش اسنادی و کتابخانه‌ای استفاده شده است. در ضمن برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل TOPSIS و نرم‌افزارهای SPSS و Excel استفاده شده است.

روش TOPSIS

در سال‌های اخیر توجه محققین معطوف به مدل‌های چند معیاره برای تصمیم‌گیری‌های پیچیده گردیده است. در این تصمیم‌گیری‌ها به‌جای استفاده از یک معیار سنجش بهینگی ممکن است از چندین معیار سنجش استفاده گردد. این مدل‌های تصمیم‌گیری به دو دسته عمده تقسیم می‌شوند: مدل‌های چندهدفه ($MODM^1$)، و مدل‌های چند شاخصه ($MADM^2$)، به‌طوری‌که مدل‌های چندهدفه به‌منظور طراحی به کار گرفته می‌شوند و مدل‌های چند شاخصه به‌منظور انتخاب گزینه برتر استفاده می‌گردند (اصغریور، ۱۳۸۸: ۱). مدل Topsis، یکی از مدل‌های چند پایه می‌باشد. این روش در سال ۱۹۸۱ توسط هوانگ (Hwang) و یون (Yong) برای انتخاب یک گزینه از گزینه‌های موجود در تصمیم‌گیری‌های چند معیاره مطرح شد. در این روش m گزینه، توسط n شاخص مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. این تکنیک بر این مفهوم بنا نهاده شده است که گزینه انتخابی باید کمترین فاصله را با راه‌حل ایده آل مثبت (بهترین حالت ممکن، A^+) و بیشترین فاصله را با راه‌حل ایده آل منفی (بدترین حالت ممکن، A^-) داشته باشد. فرض بر این است که مطلوبیت هر شاخص به‌طور یکنواخت افزایشی یا کاهشی است. به این صورت که بهترین ارزش موجود از یک شاخص نشان‌دهنده ایده آل مثبت بوده و بدترین ارزش موجود از آن مشخص‌کننده ایده آل منفی برای آن خواهد بود، همچنین شاخص‌ها مستقل از هم هستند (ولی بیگی، ۱۳۸۵: ۶۷). این روش شامل هفت مرحله به شرح زیر می‌باشد:

– **مرحله اول:** تعیین ماتریس مقایسه معیارها، در این مرحله ماتریسی رسم خواهد شد که در ستون آن معیارها و در سطر آن گزینه‌ها آورده می‌شود که نقطه تلاقی سطر و ستون میزان اهمیت معیار را نشان می‌دهد.

– **مرحله دوم: بی** مقیاس کردن ماتریس معیارها، به‌منظور قابل‌مقایسه شدن معیارها با مقیاس‌های مختلف، ماتریس معیارها را به ماتریس بی مقیاس تبدیل می‌کنیم.

$$A_{ij} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix} \quad r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{kj}^2}} \quad R_{ij} = \begin{bmatrix} r_{11} & r_{12} & \dots & r_{1n} \\ r_{21} & r_{22} & \dots & r_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ r_{m1} & r_{m2} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix}$$

– **مرحله سوم:** ایجاد ماتریس «بی مقیاس» وزین با مفروض بودن بردار w به‌عنوان ورودی به الگوریتم (اصغریور، ۱۳۸۸: ۲۶۱).

$$\sum_{i=1}^n w_i = 1 \quad v_{ij} = \begin{bmatrix} w_1 r_{11} & w_2 r_{12} & \dots & w_n r_{1n} \\ w_1 r_{21} & w_2 r_{22} & \dots & w_n r_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ w_1 r_{m1} & w_2 r_{m2} & \dots & w_n r_{mn} \end{bmatrix}$$

– **مرحله چهارم:** مشخص نمودن راه‌حل ایده آل مثبت و راه‌حل ایده آل منفی برای گزینه ایده آل مثبت (A^+)، و ایده آل منفی (A^-).

$$A^+ = \{(\max_{V_{ij} \in J} V_{ij}), (\min_{V_{ij} \in J'} V_{ij})\} \quad A^- = \{(\min_{V_{ij} \in J} V_{ij}), (\max_{V_{ij} \in J'} V_{ij})\} \quad \text{گزینه ایده آل مثبت}$$

گزینه ایده آل منفی $A^- = \{(\min_{j \in J} V_{ij}, (\max_{j \in J} V_{ij}) | i=1,2,\dots,m \} = \{V_1^-, V_2^-, \dots, V_j^-, \dots, V_n^-\}$

– **مرحله پنجم:** محاسبه اندازه جدایی (فاصله)، فاصله گزینه ام، با ایده آل ها با استفاده از روش اقلیدسی بدین قرار است:

$$S^+ = \text{فاصله گزینه } i \text{ ام از ایده آل مثبت} = \sqrt{\sum_{j=1}^n (V_{ij} - V_j^+)^2}; \rightarrow I = 1, 2, \dots, m$$

$$S^- = \text{فاصله گزینه } i \text{ ام از ایده آل مثبت} = \sqrt{\sum_{j=1}^n (V_{ij} - V_j^-)^2}; \rightarrow I = 1, 2, \dots, m$$

– **مرحله ششم:** محاسبه نزدیکی نسبی S_i به راه حل ایده آل، این نزدیکی نسبی را به صورت زیر تعریف می کنیم:

$$\rightarrow I = 1, 2, \dots, m; CL_i^* \leq 1. \rightarrow CL_i^* = \frac{S_i^-}{(S_i^- + S_i^+)}$$

ملاحظه می شود که چنانچه $S_i = S^+$ گردد آنگاه $CL_i^* = 0$ و خواهیم داشت: $CL_i^* = 1$ و در صورتی که $S_i = S^-$ شود آنگاه $CL_i^* = 0$ بوده و $CL_i^* = 0$ خواهد شد. بنابراین هر اندازه گزینه S_i به راه حل ایده آل (S^+) نزدیک تر باشد ارزش CL_i^* به واحد نزدیک تر خواهد شد.

– **واحد هفتم:** رتبه بندی گزینه ها، بر اساس ترتیب نزولی CL_i^* می توان گزینه های موجود از مسئله مفروض را رتبه بندی نمود (اصغریور، ۱۳۸۸: ۲۶۲-۲۶۱).

محدوده مورد مطالعه

استان اصفهان، با مساحتی حدود ۱۰۵۰۹۳۷ کیلومترمربع در مرکز ایران بین ۳۰ درجه و ۴۳ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۲۷ دقیقه عرض شمالی خط استوا و ۴۹ درجه و ۳۶ دقیقه تا ۵۵ درجه و ۳۱ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ واقع شده است. این استان بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، دارای ۲۳ شهرستان و ۱۰۵ شهر می باشد. استان اصفهان از شمال با استان های مرکزی، قم و سمنان؛ از جنوب با استان های فارس و کهگیلویه و بویراحمد؛ از غرب با استان های لرستان، خوزستان و چهارمحال و بختیاری و از شرق با استان یزد هم مرز می باشد. (www.wikipedia.org)

شاخص های مورد مطالعه شناخت بهتر و دقیق تر از وضعیت مکان های جغرافیایی در زمینه های مختلف در سطوح متفاوت منوط به در دسترس داشتن اطلاعات کامل و پردازش شده از مکان های مورد نظر است (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۸۵: ۲۱۰). برای نیل به این مهم، از یک سری شاخص هایی استفاده می شود. این شاخص ها، نشانگرهایی هستند که فرآیند جمع آوری، طبقه بندی و تجزیه تحلیل اطلاعات و نتیجه گیری را منطقی و به طور کلی جهت فعالیت ها را مشخص و از حیث مفهومی چارچوب مناسبی را برای هدف گذاری تدوین و برنامه ریزی و ارزشیابی فعالیت ها به دست می دهند. در واقع شاخص ها به عنوان نماگرها، ترجمان اهداف کلان و کیفی هستند که جهت گیری و سمت گیری به سوی اهداف را دقیق تر می کنند. دقت در جهت گیری از یک سو باعث عدم اتلاف منابع می شود و از سوی دیگر تحقق اهداف و سیاست های مورد نظر را ممکن می سازد (رضوانی، ۱۳۸۳: ۱۵۴). کوهن (Kohen) در کتاب خود درباره خصوصیات لازم برای شاخص خوب، مطلوب و یا موجه که در بحث توسعه مطرح است به موارد زیر اشاره می کند:

۱- شاخص و یا اطلاعاتی که بر پایه آن شاخص مورد نظر محاسبه می شود، باید از پیش مهیا باشد.

۲- شاخص خوب به‌سادگی قابل‌درک است.

۳- برای اینکه شاخص کارایی داشته باشد، باید درباره پدیده‌ای باشد که قابل‌اندازه‌گیری است.

۴- هر شاخصی وقتی سودمند است که بر پایه اطلاعاتی ساخته‌شده باشد که بتوان آن را برای مقایسه مناطق گوناگون جغرافیایی متفاوت، مورد استفاده قرار گیرد. از طریق این شاخص‌ها باید بتوان، تصویری مناسب از توزیع توسعه‌یافتگی به دست آورد (امین بیدخت، ۱۳۸۵: ۱۹). ما در این پژوهش از یازده شاخص برای ارزیابی سطح توسعه گردشگری مناطق مختلف استان اصفهان، استفاده کرده‌ایم. این شاخص‌ها ابزارهای ضروری برای بازبینی اثرات محیطی، اقتصادی - اجتماعی توسعه گردشگری، سنجش سطح موفقیت حصول به اهداف توسعه و تشکیل فرآیند برنامه‌ریزی یکپارچه در تمامی مراحل است (Helmy, 2004:480). شاخص‌های مورد مطالعه عبارت‌اند از: میزان برخورداری از جاذبه‌های طبیعی، جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی، جاذبه‌های انسان‌ساخت، تعداد هتل، تعداد رستوران، تعداد آژانس، ایستگاه راه‌آهن، پایانه مسافربری، فرودگاه، کمپینگ و تعداد مناطق نمونه

یافته‌ها

بر اساس جدول (۱) که در مقاله ارائه شده است، تحلیل علمی یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اجرای مدل تصمیم‌گیری چندمعیاره تاپسیس (TOPSIS) بر روی ۱۰۵ شهر استان اصفهان بر اساس ۱۱ شاخص توسعه گردشگری، وجود نابرابری فضایی عمیق و معناداری را در توزیع امکانات و پتانسیل‌های گردشگری در سطح استان آشکار ساخته است. بر اساس ضریب اولویت (CLi*) محاسبه‌شده توسط مدل، شهرهای استان به چهار سطح توسعه‌یافتگی شامل فرا برخوردار (با ضریب بالای ۰.۲۰)، برخوردار (با ضریب بین ۰.۱۰ تا ۰.۲۰)، میان برخوردار یا نیمه‌برخوردار (با ضریب بین ۰.۰۲ تا ۰.۱۰) و فرو برخوردار یا محروم (با ضریب کمتر از ۰.۰۱) طبقه‌بندی می‌شوند که نتایج حاصل از این طبقه‌بندی حاکی از تمرکزگرایی شدید و پدیده قطبی‌شدن گردشگری در استان است، به‌طوری‌که شهر اصفهان با ضریب ۰.۸۵۳۶ به عنوان قطب بلامنازع گردشگری استان شناخته می‌شود و اختلاف بسیار فاحش این ضریب با سایر شهرها که بیش از دو برابر شهر دوم یعنی کاشان با ضریب ۰.۴۳۸۹ است، نشان‌دهنده یک الگوی توسعه نامتوازن و متمرکز می‌باشد که بر اساس آن زیرساخت‌های کلیدی گردشگری مانند هتل‌ها، آژانس‌ها، حمل‌ونقل (فرودگاه و راه‌آهن) و جاذبه‌های تاریخی-فرهنگی به طور عمده در مرکز استان متمرکز شده‌اند. با وجود این تمرکز شدید، یافته‌ها حاکی از وجود قطب‌های منطقه‌ای یا کانون‌های ثانویه نیز می‌باشند؛ به‌گونه‌ای که شهر کاشان با ضریب ۰.۴۳۸۹ به دلیل جاذبه‌های تاریخی-فرهنگی به عنوان قطب گردشگری فرهنگی در شمال استان و شهرهای سمیرم با ضریب ۰.۳۲۵۴ و فریدون‌شهر با ضریب ۰.۲۴۸۴ به دلیل جاذبه‌های طبیعی به عنوان قطب‌های گردشگری طبیعی در غرب و جنوب استان عمل می‌کنند. نکته بسیار حائز اهمیت در این یافته‌ها، وجود شکاف عمیق آماری و نابرابری فضایی معنادار پس از ۹ شهر اول است که در سطح "فرا برخوردار" قرار گرفته‌اند؛ به‌طوری‌که ضریب شهر دهم یعنی شهرضا با ۰.۱۸۷۸ تقریباً یک‌پنجم ضریب شهر اصفهان است و این کاهش شدید نشان می‌دهد که منابع و امکانات گردشگری به صورت چندکانونی و چندقطبی توزیع شده و بسیاری از شهرها از حداقل امکانات بی‌بهره مانده‌اند. تأمل برانگیزترین بخش یافته‌ها، وضعیت تعداد بسیار زیادی از شهرهای استان (حدود ۷۰ شهر) است که در سطوح "میان برخوردار" و به ویژه "فرو برخوردار" قرار گرفته‌اند، به‌گونه‌ای که انبوهی از شهرها مانند اصغرآباد، ایمان‌شهر، حنا، دهق، گرگاب و ده‌ها شهر دیگر با ضریب ۰.۰۰۰۰ مواجه هستند که این بدان معناست که این شهرها عملاً فاقد هرگونه زیرساخت پایه‌ای گردشگری (هتل، رستوران، آژانس و حتی جاذبه‌های ثبت‌شده)

بوده و از چرخه اقتصاد گردشگری استان کاملاً حذف شده‌اند. در مجموع، تحلیل جدول (۱) به روشنی وجود یک الگوی مرکز-پیرامون (Core-Periphery Pattern) را در استان اصفهان تأیید می‌کند که بر اساس آن شهر اصفهان به عنوان هسته اصلی، تمامی امکانات و خدمات پیشرفته را در خود متمرکز کرده است، تعداد محدودی شهر مانند کاشان، سمیرم و چند شهر دیگر به عنوان نیمه‌پیرامون به دلیل داشتن مزیت‌های نسبی خاص (تاریخی یا طبیعی) توانسته‌اند سطحی از توسعه را کسب کنند، و اکثریت قریب به اتفاق شهرهای استان در ناحیه پیرامون قرار گرفته و از نظر شاخص‌های توسعه گردشگری در وضعیت محرومیت کامل یا نیمه‌محروم به سر می‌برند؛ این توزیع ناعادلانه که نشان‌دهنده شکست نسبی برنامه‌ریزی منطقه‌ای در توزیع متوازن امکانات و سرمایه‌گذاری‌ها است، ضرورت اتخاذ سیاست‌های بازتوزیعی و رویکردهای توسعه متوازن را بیش از پیش آشکار می‌سازد تا ضمن کاهش شکاف فضایی موجود، زمینه بهره‌مندی تمامی شهرهای استان از مزایای صنعت گردشگری فراهم گردد.

جدول ۱. رتبه‌بندی سطوح برخورداری شهرهای استان اصفهان، بر اساس شاخص‌های انتخابی

میزان برخورداری	ضریب اولویت	شهر
فرا بردار	۰.۸۵۳۶	اصفهان
فرا بردار	۰.۴۳۸۹	کاشان
فرا بردار	۰.۳۲۵۴	سمیرم
فرا بردار	۰.۲۴۸۴	فریدون‌شهر
فرا بردار	۰.۲۴۶۶	مبارکه
فرا بردار	۰.۲۲۴۲	نطنز
فرا بردار	۰.۲۲۰۶	نایین
فرا بردار	۰.۲۱۸۲	خور
فرا بردار	۰.۲۰۷۵	اردستان
بر بردار	۰.۱۸۷۸	شهر رضا
بر بردار	۰.۱۴۲۸	خمینی‌شهر
بر بردار	۰.۱۳۵۶	آران و بیدگل
بر بردار	۰.۱۲۸۷	ورزنه
بر بردار	۰.۱۲۱۳	دهاقان
بر بردار	۰.۱۱۹۸	تبران
بر بردار	۰.۱۰۰۸	فریدون
نیمه بردار	۰.۰۹۴۴	خوانسار
نیمه بردار	۰.۰۸۶۴	چادگان
نیمه بردار	۰.۰۷۹۳	گلپایگان
نیمه بردار	۰.۰۷۷۳	میمه
نیمه بردار	۰.۰۶۵۸	نجف‌آباد
نیمه بردار	۰.۰۶۲۱	فلاورجان
نیمه بردار	۰.۰۶۲	سده لنجان
نیمه بردار	۰.۰۴۹۵	شاهین‌شهر
نیمه بردار	۰.۰۴۶۲	باغبانداران
نیمه بردار	۰.۰۳۷۱	قمصر
نیمه بردار	۰.۰۲۸۷	گزبرخوار
نیمه بردار	۰.۰۲۶۵	ابوزیدآباد
نیمه بردار	۰.۰۲۴۸	نیاسر
نیمه بردار	۰.۰۲۴۱	پیربکران
نیمه بردار	۰.۰۲۳۵	ورنامخواست

افوس	۰۰۰۲۳۳	نیمه برخوردار
برزک	۰۰۰۲۳۳	نیمه برخوردار
جوشقان و کامو	۰۰۰۲۳۳	نیمه برخوردار
چرمهین	۰۰۰۲۳۳	نیمه برخوردار
دیزیجه	۰۰۰۲۳۳	نیمه برخوردار
نوش‌آباد	۰۰۰۲۳۳	نیمه برخوردار
ونک	۰۰۰۲۳۳	نیمه برخوردار
زواره	۰۰۰۱۳۳	نیمه برخوردار
داران	۰۰۰۰۸۵	فرو برخوردار (محروم)
بهارستان	۰۰۰۰۷۵	فرو برخوردار (محروم)
زرین‌شهر	۰۰۰۰۷۵	فرو برخوردار (محروم)
دستگرد	۰۰۰۰۵۷	فرو برخوردار (محروم)
گلشهر	۰۰۰۰۵۷	فرو برخوردار (محروم)
دولت‌آباد	۰۰۰۰۵۶	فرو برخوردار (محروم)
بادرود	۰۰۰۰۴۹	فرو برخوردار (محروم)
گوگد	۰۰۰۰۴۳	فرو برخوردار (محروم)
درچه	۰۰۰۰۴۳	فرو برخوردار (محروم)
کلیشادوسودرجان	۰۰۰۰۴۳	فرو برخوردار (محروم)
کوهپایه	۰۰۰۰۴۳	فرو برخوردار (محروم)
انارک	۰۰۰۰۲۸	فرو برخوردار (محروم)
جندق	۰۰۰۰۲۸	فرو برخوردار (محروم)
چمگردان	۰۰۰۰۲۸	فرو برخوردار (محروم)
حبیب‌آباد	۰۰۰۰۲۸	فرو برخوردار (محروم)
خوراسگان	۰۰۰۰۲۸	فرو برخوردار (محروم)
خورزوق	۰۰۰۰۲۸	فرو برخوردار (محروم)
زاینده‌رود	۰۰۰۰۲۸	فرو برخوردار (محروم)
علویجه	۰۰۰۰۲۸	فرو برخوردار (محروم)
هرند	۰۰۰۰۲۸	فرو برخوردار (محروم)
وزوان	۰۰۰۰۲۸	فرو برخوردار (محروم)
فولادشهر	۰۰۰۰۲۴	فرو برخوردار (محروم)
ابریشم	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
اژییه	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
بهاران شهر	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
بوئتن و میان دشت	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
حسن‌آباد	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
سفید شهر	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
سجزی	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
عسگران	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
قه‌جاورستان	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
کمشجه	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
کوشک	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
گلدشت	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
مجلسی	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
منظریه	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
نیک‌آباد	۰۰۰۰۱۴	فرو برخوردار (محروم)
اصغرآباد	۰	فرو برخوردار (محروم)

ایمان شهر	•	فرو برخوردار (محروم)
بافران	•	فرو برخوردار (محروم)
برف انبار	•	فرو برخوردار (محروم)
تودشک	•	فرو برخوردار (محروم)
جوزدان	•	فرو برخوردار (محروم)
حنا	•	فرو برخوردار (محروم)
خالدآباد	•	فرو برخوردار (محروم)
دامنه	•	فرو برخوردار (محروم)
دهق	•	فرو برخوردار (محروم)
رزوه	•	فرو برخوردار (محروم)
رضوانشهر	•	فرو برخوردار (محروم)
زیباشهر	•	فرو برخوردار (محروم)
سین	•	فرو برخوردار (محروم)
شاپورآباد	•	فرو برخوردار (محروم)
طالخنچه	•	فرو برخوردار (محروم)
طرق رود	•	فرو برخوردار (محروم)
فرخی	•	فرو برخوردار (محروم)
قهدریجان	•	فرو برخوردار (محروم)
کرکوند	•	فرو برخوردار (محروم)
کمه	•	فرو برخوردار (محروم)
کهریزسنگ	•	فرو برخوردار (محروم)
گرگاب	•	فرو برخوردار (محروم)
گلشن	•	فرو برخوردار (محروم)
لای بید	•	فرو برخوردار (محروم)
محمدآباد	•	فرو برخوردار (محروم)
مشکلات	•	فرو برخوردار (محروم)
مهاباد	•	فرو برخوردار (محروم)
نصرآباد	•	فرو برخوردار (محروم)

بحث

صنعت گردشگری به عنوان یکی از مهم‌ترین و پویاترین بخش‌های اقتصادی در سطح جهانی، نقشی اساسی در توسعه منطقه‌ای ایفا می‌کند. توزیع ناعادلانه امکانات و زیرساخت‌های گردشگری، یکی از چالش‌های اساسی در برنامه‌ریزی منطقه‌ای محسوب می‌شود. پژوهش حاضر با هدف تحلیل فضایی شاخص‌های توسعه گردشگری در استان اصفهان و با استفاده از مدل تصمیم‌گیری چندمعیاره تاپسیس (TOPSIS) انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده نابرابری قابل توجه در سطح برخورداری شهرهای استان از شاخص‌های گردشگری (شامل جاذبه‌های طبیعی، تاریخی-فرهنگی، انسان‌ساخت، امکانات اقامتی، پذیرایی، حمل‌ونقل و مناطق نمونه گردشگری) می‌باشد. بر اساس نتایج به‌دست آمده، شهرهای استان اصفهان در چهار سطح فرا برخوردار، برخوردار، میان برخوردار (متوسط) و فرو برخوردار (محروم) طبقه‌بندی شدند. شهر اصفهان با ضریب $8536/0$ در رتبه نخست و در سطح فرا برخوردار قرار گرفته است. این برتری قابل توجه، ناشی از تمرکز بالای زیرساخت‌های گردشگری، جاذبه‌های متعدد تاریخی-فرهنگی، امکانات اقامتی و حمل‌ونقلی و همچنین موقعیت مرکزی این شهر در استان است. این یافته با دیدگاه الوانی و پیروزبخت (۱۳۸۵) که بر نقش جاذبه‌ها به عنوان یکی از سه عامل اصلی توسعه گردشگری تأکید

دارند، همخوانی داشته و نشان می‌دهد که تمرکز جاذبه‌ها و امکانات در یک نقطه، منجر به قطبی شدن گردشگری در سطح منطقه می‌شود.

شهرهای کاشان، سمیرم، فریدون‌شهر، مبارکه، نطنز، نایین، خور و اردستان نیز در سطح فرا برخوردار قرار گرفته‌اند. تنوع جاذبه‌های طبیعی در شهرهایی مانند سمیرم و فریدون‌شهر و جاذبه‌های تاریخی-فرهنگی در شهرهایی مانند کاشان و نایین، همراه با وجود زیرساخت‌های مناسب، زمینه‌ساز قرارگیری این شهرها در این طبقه بوده است. این موضوع مؤید آن است که توسعه گردشگری نیازمند ترکیبی متوازن از جاذبه‌ها و زیرساخت‌ها است، چنانکه حیدری (۱۳۸۹) نیز بر اهمیت توسعه زیرساخت‌ها به عنوان یکی از منافع اصلی صنعت گردشگری تأکید کرده است.

شهرهای خوانسار، چادگان، گلپایگان، نجف‌آباد و فلاورجان در زمره شهرهای میان برخوردار قرار گرفته‌اند. این شهرها اگرچه از پتانسیل‌های گردشگری قابل توجهی برخوردارند، اما کمبود زیرساخت‌های مناسب و عدم سرمایه‌گذاری کافی، مانع از توسعه پایدار گردشگری در آن‌ها شده است. همانطور که تقوایی و اکبری (۱۳۸۷) اشاره کرده‌اند، گردشگری به عنوان امیدبخش‌ترین صنعت کشورهای جهان سوم، نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و سرمایه‌گذاری هدفمند است که در این شهرها کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

تعداد قابل توجهی از شهرهای استان، از جمله داران، بهارستان، زرین‌شهر، فولادشهر، خوراسگان و بسیاری دیگر، در سطح فرو برخوردار (محروم) قرار گرفته‌اند. محرومیت این شهرها از شاخص‌های توسعه گردشگری، نشان‌دهنده الگوی توسعه نامتوازن در استان است که در آن امکانات و سرمایه‌ها به طور نامتناسبی در چند شهر متمرکز شده و سایر مناطق از توسعه بازمانده‌اند. این یافته با پژوهش کهزادی و همکاران (۱۳۸۸) که بر نقش امنیت اجتماعی و فرهنگی در توسعه پایدار گردشگری تأکید داشتند، قابل تطبیق است؛ چرا که محرومیت مناطق مختلف می‌تواند زمینه‌ساز نابرابری‌های اجتماعی-فرهنگی نیز گردد.

نکته قابل تأمل دیگر، وجود برخی شهرها با ضریب صفر در سطح محروم است که نشان‌دهنده فقدان کامل زیرساخت‌های اولیه گردشگری در این مناطق می‌باشد. این وضعیت با دیدگاه مک کانل (۱۹۷۶) که گردشگری را ناشی از تفاوت ساختارهای اجتماعی می‌داند، در تضاد است؛ زیرا انتظار می‌رود تنوع فرهنگی و اجتماعی مناطق مختلف، زمینه‌ساز توسعه گردشگری در آن‌ها شود، اما فقدان زیرساخت‌ها مانع از تحقق این امر گردیده است.

در مجموع، یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که عدم تعادل در توزیع امکانات و سرمایه‌گذاری‌های گردشگری، منجر به قطبی شدن این صنعت در استان اصفهان شده است. این وضعیت نه تنها با اهداف توسعه پایدار که بر کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای تأکید دارد، مغایر است، بلکه می‌تواند زمینه‌ساز تمرکز بیشتر جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی در مراکز اصلی گردشگری و تشدید مسائل شهری در این مناطق شود. بنابراین، ضرورت بازنگری در سیاست‌های توسعه گردشگری استان و اتخاذ رویکردی متوازن و همه‌جانبه، بیش از پیش احساس می‌شود.

نتیجه‌گیری

امروزه وقتی صحبت از صنعت می‌شود در اذهان عمومی بحث فن و تکنولوژی به افکار خطور می‌کند و هنگامی که بحث بر سر درآمد می‌باشد می‌بینیم که بیشترین منابع درآمدی در ارتباط با فن و تکنولوژی و دنیای فن‌آوری است. در کنار این صنایع، صنعت نوپایی پا به عرصه نهاده که فن و تکنولوژی در آن فقط ابزار می‌باشد، فعالیت گردشگری فعالیتی است بدون دود و مواد آلاینده که به‌عنوان یک عامل عمده اقتصادی درآمدزا در سال‌های اخیر موردتوجه فراوان قرار گرفته است. به‌طوری‌که کشورهایی که فاقد این صنعت بوده‌اند برای خود جاذبه‌هایی فراهم کرده‌اند و در

جلب و جذب گردشگران از هیچ کوششی دریغ نکرده‌اند. کشور ایران سرزمین پهناوری است که به سبب وسعت خاک، موقعیت جغرافیایی، راه‌های ارتباطی و جاذبه‌های گردشگری، تنوع آب‌وهوایی و گوناگونی جاذبه‌های طبیعی و انسانی برای گردشگران داخلی و خارجی اهمیت ویژه‌ای دارد. طبیعت جذاب، تنوع آب‌وهوا و فرهنگ و تمدن درخشان چند هزارساله ایران، این کشور باستانی را سرشار از جاذبه‌های گوناگون کرده است. اما تا به حال نتوانسته از مواهب این صنعت به نحو شایسته‌ای استفاده کند. استان اصفهان یکی از استان‌های غنی ایران در زمینه گردشگری می‌باشد، اما به لحاظ شاخص‌های توسعه گردشگری تفاوت زیادی بین شهرهای این استان به چشم می‌خورد، که با توجه به اهمیت این صنعت در دنیای امروز در این پژوهش با استفاده از مدل Topsis، به ارزیابی و اولویت‌بندی مناطق مختلف این استان بر اساس شاخص‌های توسعه گردشگری (میزان برخورداری از جاذبه‌های طبیعی، جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی، جاذبه‌های انسان‌ساخت، تعداد هتل، تعداد رستوران، تعداد آژانس، ایستگاه راه‌آهن، پایانه مسافری، فرودگاه، کمپینگ و تعداد مناطق نمونه پرداختیم، که نتایج زیر حاصل شد:

۱- اولویت‌بندی برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری شهرهای استان اصفهان در زمینه توسعه گردشگری از طریق تکنیک Topsis، امکان‌پذیر است.

۲- مطابق بررسی‌ها و تحلیل‌های انجام‌شده، شهرهای استان اصفهان از نظر اولویت‌بندی سطوح برخورداری، به چهار گروه زیر تقسیم می‌شوند. پیشنهاد می‌شود که هر یک از این گروه‌ها طی برنامه‌های مناسب و بلندمدت ساماندهی شوند.

الف - شهرهای فرا برخوردار: شهرهای اصفهان، کاشان، سمیرم، فریدون‌شهر، مبارکه، نطنز، نایین، خور و اردستان در سطح فرا برخوردار قرار گرفته‌اند.

ب - شهرهای برخوردار: شهرضا، خمینی‌شهر، آران و بیدگل، ورزنه، دهاقان، تیران و فریدن در سطح برخوردار قرار گرفته‌اند.

ج- شهرهای میان برخوردار (متوسط): در بین شهرهای استان، شهرهای خوانسار، چادگان، گلپایگان، میمه، نجف‌آباد، فلاورجان، لنجان، شاهین‌شهر، باغبادران، قمصر، گربرخوار، نیاسر، پیرو بکران، ورنامخواست، افس، برزکف جوشقان، چرمهین، دیزچه، نوش‌آباد، ونک و زواره حد متوسط شاخص‌های مورد مطالعه را دارا هستند و از لحاظ شاخص‌های توسعه گردشگری حالت نسبتاً مطلوبی دارند.

د- شهرهای فرو برخوردار (محروم): سایر شهرهای استان اصفهان

۳- عدم مطالعه و برنامه‌ریزی دقیق و سرمایه‌گذاری‌های نامتعادل در سطح استان، باعث تفاوت و ناهمگونی شهرهای استان به لحاظ توسعه گردشگری می‌باشد که این عوامل باعث ایجاد و تمرکز بیشتر امکانات و تسهیلات گردشگری در چند شهر استان شده است. که می‌توان با برنامه‌ریزی‌های دقیق زمینه‌های رشد و توسعه متعادل و هماهنگ گردشگری شهرهای استان را فراهم کرد.

با توجه به این نکته که امروزه فعالیت گردشگری در دنیا، یکی از منابع مهم درآمد و درعین حال از عوامل مؤثر در تبادلات فرهنگی بین کشورهاست و به‌عنوان گسترده‌ترین فعالیت خدماتی جهان، حائز جایگاه ویژه‌ای است. بنابراین جهت توسعه این فعالیت در سطح استان به‌گونه‌ای که تمام سطح استان متناسب با ظرفیت خود از مواهب این فعالیت بهره‌مند شوند، پیشنهادها زیر ارائه می‌شود:

- حرکت در جهت توسعه پایدار گردشگری، به‌منظور توسعه همه‌جانبه و کاهش نابرابری‌ها در برخورداری از امکانات و تسهیلات گردشگری در بین شهرهای مختلف استان.
- ترسیم خط‌مشی‌ها و استراتژی‌های راهبردی توسعه گردشگری استان و طراحی سیاست و روش‌های دستیابی به آن‌ها.
- زمینه‌های توسعه گردشگری، یعنی تقسیم‌بندی استان به نظامی معقول و منطقی از حوزه‌های توسعه گردشگری با توضیح مشخصات هر یک از این حوزه‌ها.
- کل شهرهای استان و فراهم کردن زمینه‌های لازم برای توسعه شناساندن و معرفی جاذبه‌های گردشگری زیرساخت‌های اقامتی و پذیرایی و کمک به توسعه راه‌های دسترسی و مجموعه‌های بین‌راهی، در سطح استان.
- توسعه زیرساخت‌های مرتبط با گردشگری با استفاده از حداکثر مشارکت بخش غیردولتی در مناطق دارای مزیت نسبی در سطح استان.
- بررسی و شناسایی فرصت‌های سرمایه‌گذاری در زمینه‌های گردشگری و جلب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی با رعایت تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری، در سطح استان.
- ساماندهی و تقویت تشکلهای غیردولتی در زمینه گردشگری در سطح استان و واگذاری امور به آن‌ها در چارچوب قانون‌های موجود.
- استفاده از درآمدهای شهرهای پردرآمد، جهت توسعه تسهیلات و امکانات گردشگری در مناطق محروم استان.
- بررسی و ارزیابی منابع مختلف گردشگری در سطح استان، شامل انواع جاذبه‌های طبیعی، تاریخی- فرهنگی و انسان‌ساخت در راستای توسعه مقاصد گردشگری در سطح استان اصفهان.

حامی مالی

این اثر حامی مالی ندارد.

سهام نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمامی بخش‌ها و مراحل پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، به‌ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقالات را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- اصغری‌پور، محمدجواد. (۱۳۸۸). *تصمیم‌گیری‌های چند معیاره*. انتشارات دانشگاه تهران.
- الوانی، سید مهدی و پیروزیخت، معصومه. (۱۳۸۵). *فرآیند مدیریت جهانگردی*. دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

- امین‌بیدخت، علی‌اکبر. (۱۳۸۵). *سنجش توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان سمنان*. مجله آموزش رشد جغرافیا. انتشارات وزارت آموزش و پرورش.
- پایلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی. (۱۳۸۶). *گردشگری (ماهیت و مفاهیم)*. انتشارات سمت.
- تقوایی، مسعود و اکبری، محمود. (۱۳۸۷). *مقدمه‌ای بر مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری شهری*. انتشارات پیام علوی.
- حکمت‌نیا، حسن و موسوی، میر نجف. (۱۳۸۵). *کاربرد مدل در جغرافیا (گرایش برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای)*. انتشارات علم نوین.
- حیدری چپانه، رحیم. (۱۳۸۳). *ارزیابی صنعت گردشگری در ایران [رساله دکتری]*. دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز.
- حیدری، رحیم. (۱۳۸۹). *مبانی برنامه‌ریزی صنعت گردشگری*. انتشارات سمت.
- رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۳). *سنجش و تحلیل سطوح توسعه‌یافتگی نواحی روستایی در شهرستان سنندج*. مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، (۳)، ۱۶۴-۱۴۹.
- رنجبریان، بهرام و زاهدی، محمد. (۱۳۸۹). *شناخت گردشگری*. انتشارات چهارباغ.
- شفقی، سیروس. (۱۳۷۸). *جایگاه ایران‌گردی و جهانگردی در برنامه‌ریزی فضایی اصفهان*. در مجموعه مقالات همایش پژوهش‌ها و قابلیت‌های علم جغرافیا در عرصه سازندگی. مؤسسه جغرافیا، دانشگاه تهران.
- صبری، سیروس و فلاح، مهرزاد. (۱۳۸۶). *طراحی نوین ساختار گردشگری در روستا-شهرها، نمونه موردی روستا-شهر فرحزاد*. فصلنامه تخصصی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، (۱۲۰)، ۱۰۱-۱۲۲.
- کاظمی، مهدی. (۱۳۸۷). *مدیریت گردشگری*. انتشارات سمت.
- کهزادی، اسفندیار، و همکاران. (۱۳۸۸). *تحلیلی بر امنیت اجتماعی و فرهنگی و نقش آن در توسعه پایدار گردشگری (مطالعه موردی شهر اصفهان)*. در مجموعه مقالات برگزیده اولین همایش ملی امنیت و توسعه پایدار گردشگری اصفهان.
- گتی، ویتالیا، و مزلو، لوچانو. (۱۳۷۵). *علوم جهانگردی (محمد دباغ، مترجم)*. مؤسسه فرهنگی ثامن‌الائمه.
- محسنی، رضا علی. (۱۳۸۸). *گردشگری پایدار در ایران، کارکردها، چالش‌ها و راهکارها*. مجله علمی پژوهشی فضای جغرافیایی، (۲۸)، ۱-۱۸.
- محمدی، جمال. (۱۳۸۱). *تحلیلی بر مفاهیم کمی و نقش آن در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای*. مجله فضای جغرافیایی، (۴)، ۲۳-۱.
- ولی‌بیگی، حسن. (۱۳۸۵). *اولویت‌بندی بازارهای هدف صادراتی و موانع حضور در آن‌ها، مطالعه موردی: منتخبی از محصولات صادراتی مواد غذایی*. فصلنامه پژوهش‌نامه بازرگانی (۴۱)، ۱۸-۱.

References

- Alvani, S. M., & Pirouzbakht, M. (2006). *Tourism management process*. Cultural Research Bureau. (In Persian)
- Amin-Bidokht, A. A. (2006). Measuring the development level of Semnan province counties. *Journal of Geography Education*. Ministry of Education Publications. (In Persian)
- Asgharpour, M. J. (2009). *Multi-criteria decision-making*. University of Tehran Press. (In Persian)
- Butler, R. W. (2002). Ecotourism: Has it achieved maturity or has the bubble burst? In *Pacific Rim Tourism 2000* (p. 256). [Conference proceedings]. New Zealand.
- Ching Lee, C., & Chang, C.-P. (2008). Tourism development and economic growth: A closer look at panels. *Tourism Management*, 29(1), 180-192.
- El-Helmy, E. (2004). Towards integration of sustainability into tourism planning in developing countries: Egypt as a case study. *Current Issues in Tourism*, 7(6), 478-498.

- Fanni, Z. (2008). *Small towns: Another approach in regional development* (3rd ed.). Payam Publications. (In Persian)
- Getty, V., & Mazlo, L. (1996). *Tourism sciences* (M. Dabbagh, Trans.). Samen al-Aemeh Cultural Institute. (Original work published 1990) (In Persian)
- Hekmatnia, H., & Mousavi, M. N. (2006). *Application of models in geography (with emphasis on urban and regional planning)*. Elm Novin Publications. (In Persian)
- Heydari Chianeh, R. (2004). *Evaluation of tourism industry in Iran* [Doctoral dissertation]. Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Geography and Urban Planning, University of Tabriz. (In Persian)
- Heydari, R. (2010). *Fundamentals of tourism industry planning*. Samt Publications. (In Persian)
- Kahzadi, E., et al. (2009). An analysis of social and cultural security and its role in sustainable tourism development (Case study: Isfahan city). In *Proceedings of the First National Conference on Security and Sustainable Tourism Development in Isfahan*. (In Persian)
- Kazemi, M. (2008). *Tourism management*. Samt Publications. (In Persian)
- Kuban, D. (1978). Conservation of the historical environment for cultural survival. In R. Holod (Ed.), *Conservation as cultural survival* (pp. 15-25). The Aga Khan Award for Architecture.
- Lanza, M., & Others. (2003). Analyzing heritage resources for urban tourism in European cities. In *Contemporary issues in tourism development* (pp. 98-115). Routledge.
- MacCannell, D. (1976). *The tourist: A new theory of the leisure class*. The Macmillan Press LTD.
- Mohammadi, J. (2002). An analysis of quantitative concepts and their role in urban and regional planning. *Geographical Space Journal*, 2(4). Islamic Azad University, Ahar Branch. (In Persian)
- Mohseni, R. A. (2009). Sustainable tourism in Iran: Functions, challenges and solutions. *Geographical Space Scientific Research Journal*, 9(28). (In Persian)
- Paili Yazdi, M. H., & Saghaei, M. (2007). *Tourism (nature and concepts)*. Samt Publications. (In Persian)
- Pearce, D. (1989). *Tourism development* (2nd ed.). Longman.
- Pomfret, G. (2006). Mountaineering adventure tourists: A conceptual framework for research. *Tourism Management*, 27(1), 113-123.
- Ranjbarian, B., & Zahedi, M. (2010). *Understanding tourism*. Chaharbagh Publications. (In Persian)
- Rezvani, M. R. (2004). Measurement and analysis of development levels in rural areas of Sanandaj county. *Journal of Geography and Regional Development*(3), 149-164. (In Persian)
- Sabri, S., & Fallah, M. (2007). Modern design of tourism structure in rural-urban areas (Case study: Farahzad rural-urban area). *Specialized Quarterly of Housing Foundation of Islamic Revolution*(120). (In Persian)
- Shafaghi, S. (1999). The position of Iran tourism in spatial planning of Isfahan. In *Proceedings of the Conference on Research and Capabilities of Geography in Development*. Institute of Geography, University of Tehran. (In Persian)
- Taghvaei, M., & Akbari, M. (2008). *An introduction to urban tourism management and planning*. Payam Alavi Publications. (In Persian)
- Valibeigi, H. (2006). Prioritization of export target markets and barriers to presence in them (Case study: Selected food export products). *Commercial Research Quarterly*(41). (In Persian)